TÜRKİYEDE SINIF ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME POLİTİKALARI

ve

ÖĞRETMENLERİN SORUNLARI

Doç. Dr. Cihangir DOĞAN*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Türk eğitim sisteminde sınıf öğretmeni yetiştirme politikalarını inceleyerek, günümüzdeki sınıf öğretmeni yetiştirme politikalarına ve sorunlarına yönelik yeni tartışma boyutları kazandırmaktır.

Türk eğitim tarihinde örgün eğitimde çalışan ilk öğretmen tipleri sübyan mekteplerinde öğretim yapan muallimler ve medreselerde öğretim yapan müderrislerdir.

Sübyan mektebi öğretmenleri için ilk defa Fatih döneminde medrese programından ayrı olarak ders programı düzenlenmiş, ancak Fatihden sonra bu program bozulmuştur.

Bugünkü anlamda ilk defa 16 Mart 1848'de İstanbul'da sübyan mekteplerine öğretmen yetiştiren Darül-Muallimin kurulmuştur.

Cumhuriyetin başında 20 öğretmen okulu vardı. 1924 senesinde bu okulların eğitim süresi ilk okuldan sonra dört yıldan beş yıla çıkarılarak, ders programları yeniden düzenlendi. 1926'da İlk Muallim Mektepleri ve Köy Muallim Mektepleri adı altında iki tip sınıf öğretmeni yetiştirildi. 1932-1933 öğretim yılında öğretmen okullarının öğretim süresi ilk okuldan sonra altı yıla çıkarıldı. 1940 da Köy Enstitüleri kuruldu. Bu okullar 1952-1953 ten sonra tek tip öğretmen okuluna dönüştürüldü. İlk öğretmen okullarının öğretim süresi 1970-1971 öğretim yılına kadar ortaokul üzerine üç yıl iken, 18 Mart 1970 tarihinden itibaren ilkokul üzerine yedi yıl, orta okul üzerine dört yıl öğretim vermeleri kararlaştırılmıştır. 1973 ten sonra bu okulların bazıları iki yıllık yüksek okula dönüştürüldü.

---

* Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Öğretim Üyesi.

Öğretmen okulları 1989-1990 öğretim yılından itibaren dört yıllık eğitim süresine kavuşturulmuştur.

Türkiye'de Cumhuriyetin başından itibaren sınıf öğretmeni yetiştirilmeye önem verilmesine karşılık, öğretmenlik mesleğinin bir çok önemli sorunları henüz çözüme kavuşturulamamıştır. Günümüzde önemli ölçüde öğretmen istihdamı ve ihtiyacı, öğretmenlerin kalitesi ve düşük ücret gibi sorunlarına çözüm aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sınıf Öğretmeni, Eğitim Politikası, Kalite, Problem*

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the policies on training elementary school teachers and discuss the problem of the teachers in service Muallims (teachers) who work in Subyan Mektebi (primary school) and professors who work in Medrese (a kind of university) are the pioneer teachers who work in the organized education history of Turkey. For Subyan Mektebi a special programme was organized in the period of Mehmet the Second but after the death of him, this program was abolished.

In moderns sense, Darulmuallimin was established to train teachers for Subyan Schools on 16th March of 1848 in Istanbul.

In the beginning of the Republican Era, there were 20 schools for training teachers. In 1924, teacher training period was increased to 5 years and the curriculum of the program was reorganized. In 1926 teachers were trained under the name of "Teacher Training School for Primary Schools" and "Teachers Training Schools for Villages".

In 1940 , "Village Institutes" were established. After the Period of 1952-53 these Institutes were abolished by the government in power. One type of teacher training schools were in service. In 1973 some of the teacher training schools were organized to offer Associate Degree since the training period were 2 years. In 1989-1990, the period of teachers training were recognized to give Bachelor degree (4 years training).

Although a special importance is given to teachers from the beginning of the Republican Era, crucial problems of the teachers have not been solved.

In the present day, the quality of teachers, low salary, finding a position as a teachers are some of the problems which have not been solved so far.

Key Words: *elementary teacher, eductional politics, qualty, problems*

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı Türk eğitim sistemindeki sınıf öğretmeni yetiştirme politikalarını çıkar inceleyerek, öğretmenlik mesleğinin günümüzdeki önemli sorunlarına yönelik yeni tartışma boyutları kazandırmaktır.

Türk eğitim tarihinde örgün eğitimde çalışan ilk öğretmen tipleri sübyan mektebinde öğretim yapan muallimler ve medreselerde öğretim yapan müderrislerdir. Alt düzeydeki medreseler genelde imam ve muallim yetiştirirken yüksek düzeydeki medreseler müderris yetiştiriyordu. Ancak bunların dini bilimler alanında yetiştikleri ve din eğitimi verdikleri kaydedilmektedir.[1]

Osmanlıda ilk defa Fatih döneminde genel eğitimden ayrı olarak sübyan mektebi öğretmeni olacaklar için, medrese programlarından ayrı bir program hazırlanmış, öğretmenler için hazırlanan bu programda medreselerde okutulan bazı derslerin kaldırılmasına karşılık, bunların yerine tartışma kuralları ve öğretim yöntemi gibi, dersler konulmuştur. Bu nedenle bazı araştırmacılar Türkiye'de ilkokul öğretmeni yetiştirmenin tarihini Fatih döneminden başlatmışlardır.[2]

Fatih döneminde sübyan mektebiyle ilgili yapılan programın ve getirilen önemli kuralların Fatih'ten sonra bozulduğu görülmüş, bundan sonra sübyan okullarında öğretmen olabilmek için mahalle camisinin din görevlileri yeterli sayılmış, hatta sübyan okulu öğretmenliğine belirli risale okuyabilen yaşlı bir kadının görevlendirildiği kaydedilmiştir.[3]

18. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlıda modernleşme ve batılılaşma hareketlerinin başladığı görülmektedir. Bu gayretler önce askeri alanlarda, daha sonra 19. yüzyıldan itibaren sivil alanlarda yeni okullar açılmaya başlanmıştır. Bugünkü anlamda İstanbul'da 16 mart 1848'de Darül Muallimin okulu öğretmen yetiştiren ilk kurum olarak açılmıştır. 1869'da erkek ve kız öğretmen okulu açılırken, 1874'te idadiler açılmaya başlanmış, bu dönemde öğretmen yetiştiren kurumlar sübyan, rüştiye ve idadiye olmak üzere üç dereceye ayrılmıştır.[4]

---

1 Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yay., İstanbul, 2001, s.78.
2 Arslanoğlu, İbrahim, *Türk Eğitim Sistemi*, Ankara, 1997, s.174.
3 Koçer, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, (1773-1923)*, M.E.Basımevi, İstanbul, 1974, s.7.
4 Akyüz, Yahya, *age.*, İstanbul, 2001, s.150.

Mutlakiyet döneminde (1876-1908) daha çok ilkokul öğretmeni yetiştirmeye önem verildiğini görüyoruz. 1875'lerden itibaren öğretmen okulları İstanbul dışında açılmaya başlanmış, Bosna, Girit gibi ve 1882-1890 arasında Sivas, Bursa, Kudüs, Trabzon, Selanik, Halep, Erzurum, Van, Musul gibi, taşra bölgelerde önemli sayıda ilkokul öğretmeni yetiştiren okullar açılmıştır.[5] Osmanlı döneminde 1858'e kadar kızlar yalnız ilkokul öğrenimini yapabilmekteydi. Bu tarihten sonra kızlar için orta okul düşünülmüş ve bu okulların bayan öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere 1870'de İstanbul'da kız öğretmen okulu (Darul Muallimat) açılmıştır.[6]

Cumhuriyetin başında 1923-1924 öğretim yılında ilkokullara öğretmen yetiştiren 7'si kız öğretmen okulu, 13'ü erkek öğretmen okulu olmak üzere toplam 20 okul vardı. 1924 yılında altı yıllık ilköğrenim beş yıla indirilirken, dört yıllık ilk öğretmen okullarının eğitim süresi beş yıla çıkarılmış ve ders programları yeniden düzenlenmiştir.[7] 1923'te 1081'i kadın öğretmen ve 9021'i erkek öğretmen olmak üzere toplam 10102 ilkokul öğretmeni vardı. Bunların 2734'ü meslek eğitimi görmüş, diğerleri medreselerin alt sınıflarından ayrılmış, bir iki senelik Darül Mualliminden mezun olmuş kimselerdi.

1926 tarihinde ilkokul öğretmeni yetiştiren okullar "İlk Muallim Mektepleri" ve "Köy Muallim Mektepleri" olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Üç sınıflı köy okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla 1927-1928 öğretim yılında eğitime başlanmış, ancak beklenen sonuç elde edilmediği için bu okullar dört yıl sonra kapatılmıştır.[8]

Öğretmen okullarının öğrenci sayısının yetersizliği ve köy öğretmeni açığı gibi nedenlerle nüfusu öğretmen gönderilmesine yeterli sayılmayan ve üç yıllık ilkokullara öğretmen yetiştirmek amacıyla 1935-1936 öğretim yılında köy öğretmenliği kursları düzenlenmiş, bu kurslara askerliğini erbaş olarak yapan ve okuma-yazma bilen köy gençleri alınmıştır.[9]

1939 yılında Birinci Milli Eğitim Şurasında Köy Enstitüleri kurulmasına karar verilmiş ve 1940'da 21 Köy Enstitüsü açılmıştır. Ayrıca üç yıllık yüksek öğrenim veren bir de Yüksek Köy Enstitüsü kurulmuştur (Hasanoğlan Köy

---

5 Berker, Aziz, *Türkiye'de İlköğretim*, Ankara, 1945, s.142.

6 Cicioğlu, Hasan, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim)*, Ankara, 1983, s.14.

7 MEB., Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon, Ankara,1992, s .8.

8 MEB., a.g.e., s. 8.

9 Arslanoğlu, İbrahim, *Türk Eğitim Sistemi*, Ankara, 1997, s.176.

Enstitüsü). 1953'e kadar iki tip ilkokul öğretmeni yetiştirme politikası uygulanmış, 1952-1953 öğretim yılında öğretmen okulları ile köy enstitülerinin programları birleştirilmiş ve "İlk Öğretmen Okulları" adını alarak köy enstitüleri kapatılmıştır.[10]

İlk öğretmen okullarının öğretim süresi 1970-1971 yılına kadar ortaokul üzerine üç yıl iken, 18 Mart 1970 tarihinden itibaren ilkokul üzerine yedi yıl, orta okul üzerine dört yıl öğretim vermeleri kararlaştırılmıştır.[11] Böylece lise programının yanında pedagojik formasyon derslerinin sayı ve kapsamı genişletilmiştir.

1972-1973 öğretim yılında sayıları 89'a çıkan öğretmen okulları, 1973-1974 öğretim yılından itibaren ilk öğretmen okullarından uygun olanları iki yıllık yüksek okul haline dönüştürülmüş, 20 Temmuz 1982'den itibaren eğitim yüksek okulları üniversitelere bağlanmıştır.[12] Bu yüksekokulların öğretim süresi başlangıçta 2 sene iken 1989-1990 öğretim yılından itibaren 4 seneye çıkarılmıştır.

Netice olarak; Cumhuriyet döneminde ilk öğretmen okullarının eğitim süresi 1924'te ilkokuldan sonra dört yıl olan ilk öğretmen okulları beş yıla çıkarıldı. 1932-1933 öğretim yılında ilk öğretmen okullarının süresi altı yıla çıkarılmış, ilk üç devresinde orta okul programı aynen uygulanmış ve son üç yıllık dönemde yeni bir program yapılarak meslek eğitimi verilmiştir. Bu uygulama yıllarca sürmüş ve daha sonra ilk devre kaldırılarak orta okuldan öğrenci alan bir meslek okuluna dönüştürülmüştür. 1970-1971 öğretim döneminde 5+3+3 olan öğretim yılının 5+3+4 yıla çıkarılmış, 1974-1975 öğretim yılından itibaren liseden sonra iki yıllık eğitim enstitülerinde öğretmen yetiştirilmeye başlanmıştır. 1982'den itibaren bu okullar eğitim yüksek okulları haline dönüştürülerek üniversitelerin içine alınmış ve 1989-1990 öğretim yılından itibaren liselerden sonra dört yıllık lisans eğitimi olmak üzere toplam 15 yılı dolduran günümüzdeki sisteme gelinmiştir.[13]

Cumhuriyet döneminde orta okullara öğretmen yetiştiren eğitim enstitülerinin çekirdeğini oluşturan okul 1926-1927'de Konya'da Orta Muallim Mektebi adıyla açılmıştır. Daha sonra bu okul Ankara'ya nakledilmiş, "Gazi

---

10 Arslanoğlu, İbrahim, a.g.e., s.176.
11 Arslanoğlu, İbrahim, a.g.e., s.176.
12 MEB., a.g.e., s. 9-10.
13 Şahin, Mustafa, "İlköğretimde Öğretmen Yetiştirme Süreleri ve Sayılarının Artırılması" *Milli Eğitim*, Sayı 137, Ankara, 1998, s.93.

Orta Muallim Mektebi ve Terbiyesi Enstitüsü" adıyla bilinmektedir.[14] Daha önce iki yıl süreli olan Gazi Muallim Mektebi ve Enstitüsü 1928-1929 öğretim yılından sonra eğitim süresi üç buçuk yıl olarak yeniden düzenlenmiştir.

Sayıları gittikçe çoğalan orta okullara ayrı bir branş öğretmeni verilmesi giderek zorlaşınca 1946-1947 öğretim yılında "Toplu Dersler Şubesi" ve 1949-1950 öğretim yılında Fen Bölümü ve Edebiyat Bölümü olarak ikiye ayrılmıştır. 1978-1979 öğretim yılından itibaren branş öğretmeni yetiştiren eğitim enstitüleri dört yıla çıkarılmış ve adları "Yüksek Öğretmen Okulu" olarak değiştirilmiştir. Bu okullar 16 branş halinde öğretim yaparken, 20 Temmuz 1982'de eğitim fakülteleri haline dönüştürülmüştür.[15]

Özellikle Cumhuriyet döneminde orta öğretim kurumlarının öğretmen ihtiyacını önemli ölçüde üniversiteler karşılamıştır. Bunların bazıları sadece kendi öğrencisine pedagojik formasyon verirken, bazılarında başka üniversite ve akademi mezunlarına da formasyon dersi verilmiştir.[16]

Öğretmenlik konusunda önemli bir nokta da on binlerce gence çok kısa dönemlerde mektupla ve hızlandırılmış eğitim programlarıyla öğretmenlik verilmesidir. 1974'te 46.000 öğrenci öğretmen yetiştiren programlara alınmıştır. 1978'de ise siyasi nedenlerle 45 günde bir sınıf geçilmek kaydıyla binlerce lise mezunu öğretmen yapılmıştır.[17] Bu dönemlerin öğretmenlik mesleğinin statüsü ve değeri bakımından Cumhuriyetin en talihsiz dönemi olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin üniversitede yetiştirilmesi düşüncesinin yeni olmadığı, daha Cumhuriyetin başlarında tanınmış eğitimcilerimizden Baltacıoğlu, öğretmenliğin önemi üzerinde dururken, ilkokul öğretmenlerinin de yüksek eğitim görmesinin gerektiğini savunmuştur.[18]

Bütün öğretmenlerin lisans düzeyinde öğrenim görmeleri YÖK'ün 23.05.1989 tarih ve 876 sayılı kararıyla 1989-1990 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur.[19] Böylece ilkokul öğretmeni yetiştiren eğitim yüksek

---

14 Ergün, Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, AÜ. DTCF. Yayını, No:325, Ankara, 1982, s.81.

15 MEB., a.g.e., 1992, s.10.

16 Karamuk, Ziya, *Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973, s.148.

17 Demirel, O. Nuri, *Öğretmen Mesleğine Yönelen Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Psikolojik Özellikleri*, İst.Ün. SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1995, s.103.

18 Baltacıoğlu İsmail H., "İlk Mektep Muallimini Üniversitelileştirmek Lazım" *Yeni Adam*, C.1, Sayı:37, 1943, s:(1-30).

19 MEB., a.g.e., 1992, s.174.

okullarının eğitim süreleri dört yıla çıkarılmış oldu. Öğretmenlik mesleği konusunda önemli bir uygulama da mesleğin cazibesini artırmak, başarılı ve yetenekli öğrencileri bu mesleğe çekmek amacıyla, üniversiteye giriş sınavlarında ilk on tercih arasında öğretmen yetiştiren programlara yer verip tercih ederek kazanan öğrencilere burs ve yatılılık imkanları veren 15 Haziran 1989 tarih ve 3580 sayılı kanunun çıkarılmasıdır. Ayrıca diğer önemli bir gelişmede 1990-1991 öğretim yılından itibaren öğretmen liselerinin tamamı Anadolu Öğretmen Lisesine dönüştürülmesidir.[20]

Öğretmenlik mesleğiyle ilgili önemli bir gelişmede 1998-1999 öğretim yılından itibaren reform niteliğinde bir uygulamanın başlatılmasıdır. Buna göre öğretmen yetiştirme programları yeniden düzenlenerek okul öncesi ve ilköğretim öğretmenliğinin lisans düzeyinde (4 yıl), orta öğretim öğretmenlerinin yabancı dil, müzik, resim, beden eğitimi, özel eğitim, bilgisayar ve öğretim teknolojisi branşlarının dışındaki alanlara tezsiz yüksek lisans 3.5+1.5=5 veya 4+1.5=5.5 öğretim yılı seçeneği esası getirilmiştir.[21] Bu uygulama bir taraftan öğretmenlerin meslek uzmanlıklarını artırırken, diğer taraftan öğretmenlik mesleğinin tercih edilmesinde olumsuz etki yapabileceği düşüncesini gündeme getirmiştir.[22] Bu modelin dikkat çeken önemli özelliği ilköğretim öğretmenliğine önem verilmesi ve lise öğretmenliğinin yüksek lisans düzeyine ulaştırılmasıdır.

ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN ÖNEMLİ SORUNLARI

a. Öğretmen İhtiyacı ve İstihdamı Sorunu

Bilindiği gibi gelişmekte olan ülkelerin önemli problemlerinden biri eğitim alanında okul-öğrenci ve öğretmen arasındaki oranlarının dünya standartlarının altında olmasıdır. Bazı araştırmacılar ekonomik destekle ve çeşitli teşviklerle okul açığının giderilebileceğini, ancak öğretmen açığının tek başına ekonomik güçle giderilmesinin zor olacağını belirterek, öğretmenlik mesleğinin toplumdaki değer ve statüsünün önem taşıdığını ileri sürmüşlerdir. Kısaca bir ülkede öğretmen açığının kapatılmasında ekonomik nedenlerle birlikte, sosyal nedenlerin de önem taşıdığı kaydedilmiştir.[23]

---

20 MEB., a.g.e., 1992, s.14.
21 MEB., *2001 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2000, s.221.
22 Kırbıyık, Halil, "Öğretmen Yetiştirme" *Milli Eğitim*, Sayı:137, İstanbul, 1998, s.39.
23 Kurtkan, Amiran B., *Eğitim Sosyolojisi*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992, s.97.

Cumhuriyet döneminin eğitim politikalarında özellikle ilköğretime önem verildiği bilinmektedir. Bu nedenle ilköğretimin diğer öğretim kurumlarına göre, daha hızlı ve yaygın olarak geliştiği söylenebilir. Ancak eğitim sistemlerinde okul-öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişki gerek sayısal açıdan, gerekse kalite açısından hayati önem taşır.

Cumhuriyetin başında 1923-1924 öğretim döneminde toplam 12266 öğretmen olduğu ve bunların 10238'inin ilköğretimde çalıştığı kaydedilirken, 2001-2002 öğretim yılında özel ve resmi kurumlarda çalışan toplam öğretmen sayısının 583 bin olduğu ve bunların 375 bininin ilköğretimde çalıştığı kaydedilmiştir.[24]

Öğrenci sayısı bakımından 1923-1924 öğretim yılında toplam 361514 öğrenci bulunduğu bunların 341941'i ilkokul öğrencisi olurken, 2001-2002 öğretim yılında resmi ve özel okullarda yaklaşık 16.1 milyon öğrenci olduğu ve bunların yaklaşık 10392288'inin ilköğretim öğrencisi olduğu kaydedilmiştir.[25] Bilindiği gibi Türkiye'de hızlı nüfus artışı nedeniyle önemli ölçüde öğrenci sayısının öğretmen sayısından daha fazla artması, öğretmen öğrenci arasındaki oranı olumsuz yönde etkilemiştir.

Okul sayısı bakımından 1923-1924 öğretim yılında örgün eğitimde 5133 okul bulunduğu ve bunların 5010'nun ilköğretim okulu olduğu belirtilirken, 2001-2002 öğretim yılında 57985 okulun bulunduğu, bunların 36047'sinin ilk öğretim okulu olduğu kaydedilmiştir.[26]

Kısaca 78 yıllık geçen sürede Türkiye'nin nüfusu 5 kat artmış, okul sayısı 10 kat artmış, öğrenci sayısı 44 kat artmış ve öğretmen sayısı 46 kat artmıştır.[27] Türkiye'de okullaşma durumu ise 7. planda öngörülen hedeflerle Milli Eğitim Bakanlığından yayınlanan veriler arasında yakın benzerlikler görülmektedir. Ana okulunda okullaşma oranı %10.6, ilköğretimde %97.6, genel liselerde ve meslek liselerinde %59.4 olmuştur.[28]

---

24 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, (10 Aralık 2001'de TBMM'de Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu'nun Konuşması), Ankara, 2001.

25 MEB., a.g.e., s.123.

26 MEB., *2001 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2000, s.35.

27 MEB., *2002 Yılı Başında milli Eğitim*, (10 Aralık 2001'de TBMM'de Metin Bostancıoğlu'nun Konuşması), Ankara, 2001.

28 DPT, *YBYK Planı (1996-2000)*, Ankara, s.32
MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, (Sunuş Bölümü), Ankara, 2001.

Yukarıdaki verilere göre önemli gelişmelere rağmen, Türkiye'de öğretmen-öğrenci ve sınıf sayısının istenilen standartlara ulaştığını söylemek güçtür. 1999 yılı itibariye öğretmen açığının 108 bin olarak belirlendiği, ancak norm kadro uygulamasıyla okul ve kurumlarda yönetim, eğitim ve öğretim hizmetlerinin gerekli ve yeterli personelce yürütülmesi sistemiyle, 102 bin yönetici 55 bine ve 59 bin civarındaki fazla öğretmen sayısı 15 bine indirilmiştir.[29]

Öğretmen açığının kapatılması ve ihtiyaç belirtilmesi konusunda önemli bir nokta 2000 senesinde ilköğretimdeki öğretmen açığının 60 bin olacağı ve tüm alanlardaki öğretmen açığının 93678 olacağı hesaplanmasına karşılık, son altı senede (1997-2002) ilk ve orta öğretime 228544 öğretmen ataması yapılmıştır.[30] Ayrıca 2003-2004 öğretim yılında ilk ve orta öğretime 20 bin öğretmen atanmıştır.

Yukarıdaki verilere bakıldığında gerek ilk öğretimde, gerekse orta öğretimde öğrenci ve öğretmen sayısında önemli ölçüde artış olduğu görülmüştür. Ancak öğretmen ihtiyacını karşılamanın ve eğitimde istihdam problemini çözmenin çok boyutlu bir sorun olması nedeniyle, ekonomik problemlerin yanında, önemli ölçüde sosyal problemlerin de etkili olması, bu sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu nedenle günümüzdeki öğretmen açığının kısa zamanda tam anlamıyla kapanacağını söylemek güç gözükmektedir.

Türkiye'de kentlerin normal nüfus artışının yanında, kırsal bölgelerden gelen yoğun nüfusun okul-öğretmen ve öğrenci oranlarını önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle, kentlerdeki ikili eğitim sorununun çözülmesi kısa vadede güç gözükmektedir. Özellikle büyük kentlerdeki gecekondu bölgelerinde yaygın olarak 70-80 kişilik kalabalık sınıflarda eğitim devam etmektedir.

Buna karşılık kırsal bölgelerimizde başka bir problemle karşılaşmaktayız. Bu bölgelerde gerek nüfusun boşalması, gerekse öğrenci sayısının az olmasıyla birlikte, öğretmen yetersizliği nedeniyle birleştirilmiş sınıflarda ders yapılmaktadır. Belirtilen bu problemlerin nedeni olarak öğretmen

---

29 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2002, s.204-205.

30 MEB., 2002 Yılı Başında Milli Eğitim, s.211, Ayrıca 2002 Güz Döneminde Sınıf Öğretmenliği, Türk Dili ve Yabancı Dil Gibi, Bazı Alanlara 30 Bin Öğretmen Atamıştır, 9 Eylül 2002 *Milliyet Gazetesi*. Yine bu dönemde 5750 Fen-Edebiyat Mezunu Sınıf Öğretmeni Olarak Atanmıştır, 18.10.2002, *Posta Gazetesi*.

ve dersliklerin yetersiz olduğu sık sık gündeme gelmektedir. Bunun yanında belirtilen öğretmen-öğrenci oranının dengeli olarak uygulanamayışı ve bu farkların bölgeden bölgeye, kentten kente değiştiği söylenebilir.

Türkiye'de öğretmen başına ortalama öğrenci sayısı ilköğretimde 32, lisede 18 ve yüksek okulda 23'tür. Ancak bu ortalama bölgelere göre oldukça farklıdır. Aynı ortalama Marmara Bölgesi için ilköğretimde 38 ve lisede 22 iken, Güneydoğu Bölgesinde sırasıyla 43 ve 23 tür. Oysa Ege bölgemizde öğretmen başına düşen ortalama öğrenci sayısı ilköğretimde 26 ve lisede 15 iken, göç alan şehirlerde bu ortalamanın 48 öğrenci olduğu kaydedilmiştir.[31] Türkiye'deki öğretmen başına düşen öğrenci ortalamasının gelişmiş ülkelere göre yetersiz olduğu gözükmektedir. Bazı gelişmiş ülkelerin ilköğretimdeki öğretmen başına düşen öğrenci sayısına bakılırsa, İngiltere'de 14, Almanya'da 13, İtalya'da 10, Portekiz'de 13 ve Japonya'da 18'dir. Yüksek okullarda ise aynı ülkelerde ortalama öğrenci sayısı 15'tir.[32]

Türkiye'de geçmiş yıllarda öğretmen atamalarında daha çok sayıya önem verildiği halde, sayısal açıdan öğretmen açığının kapatılamadığı görülmüştür. Bunun yanında kaliteli öğretmen yetiştirmenin göz ardı edildiği söylenebilir. Bu nedenle kısa vadede öğretmen açığını kapatmak amacıyla branş dışı atamalar yerine, elde mevcut olan öğretmenlerin dağılımını daha sistemli ve belirli standartlara göre yapılması, uzun vadede daha sağlıklı ve planlı olarak öğretmen açığının kapatılması yoluna gidilmesi ve meslekten olanların istihdam edilmesinin düşünülmesi, eğitimin verimliliği bakımından daha akılcı gözükmektedir.

Öğretmen istihdamı konusunda önemli bir nokta da eğitim talebinin ertelenemeyişi özelliğine sahip olmasıdır. Bu durumun öğretmen istihdamı politikalarını büyük ölçüde etkilediği söylenebilir. Çünkü okul çağına gelen çocuğun okula başlaması gerekir. Çeşitli nedenlerle çocuğun okula başlaması engellenemez. Bu nedenle öğretmenlik mesleği çoğu zaman herkese açık bir meslek haline gelmiştir.

Türkiye'de öğretmenlik mesleğinin yaklaşık 150 yıllık bir geçmişi vardır. Ülkenin sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik durumuna göre, öğrenci sayısının ve öğretmen açığının önceden hesaplanması, orta ve uzun vadeli

---

31 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2001, s.201.

32 Sezal, İhsan, "Eğitime Demografik Yaklaşım", H.Ü. *Nüfus Etütleri Yayını*, Ankara, 1993, s.128.

hesaplar yapılması gerekir. Eğer önceden öğretmenlik mesleğine ilişkin akılcı ve uzun vadeli hesaplar yapılsaydı, günümüzde sınıf öğretmenliğine meslek dışı atamalar bu kadar yaygın olarak yapılmayabilirdi.

Görüldüğü gibi öğretmenlik mesleğine uzmanlık alanı olarak bakılmadığı sürece, mesleğin başta kalite sorunu olmak üzere, problemlerinin giderek büyüdüğü söylenebilir. Birçok alanda seçkin öğretmenler merkez ve yönetim birimlerinde istihdam edilmektedir. 1999 yılı itibariyle 455 bin olan kadrolu öğretmenin 102 bini eğitim yöneticisi olarak görev yaptığı kaydedilmiştir.[33]

Öğretmenlik mesleğini olumsuz yönde etkileyen başka nedenler olarak; Bakanlığın izlediği istihdam politikası, öğretmenlerin ülke geneline dengeli dağılmayışı, eğitimde çeşitli düzenlemeler yapılırken öğretmen ihtiyaçlarının nasıl etkileneceği konusunun göz ardı edilişi, yabancı dil derslerinin 4. ve 5. sınıflara konulması yanında, zorunlu hizmet uygulamasında sosyo-ekonomik açıdan daha geri olan bölgelerin öğretmenlerin acemilik dönemlerini geçirme yeri sistemine dönüşmesi veya zorunlu hizmet süresini doldurmayı bekleyen öğretmenlerin görev yeri olarak düşünülmesi gibi, nedenler sayılmaktadır.[34]

b. Öğretmenlerin Kalite Sorunu

Türkiye'de bugünkü anlamda batı tarzında modern öğretmen yetiştirme Tanzimat dönemine dayanır. İlk olarak 1848'de Darül Muallimin adıyla İstanbul'da erkek öğretmen okulu açılmıştır. Bu okulun kuruluşunda nitelikli öğretmen yetiştirilmesine önem verilmiş, öğrenci sayısının az olması, okula sınavla öğrenci alınması, adayların kişiliklerine ve davranışlarına dikkat edilmesi, bunun yanında öğretmen adaylarına dolgun burs verilmesi, öğretim ve sınavların ciddi yapılması, göreve atamada mezuniyet derecesinin dikkate alınması ve boşalan kadroya gitmeyen mezunların diplomasının iptali gibi, ciddi kurallar getirilmiştir.[35]

Görüldüğü gibi Türkiye'de ilk kurulan öğretmen okulu girişiminde öğretmenlerin kaliteli yetişmesine ve meslek değerine önem verilmiştir. Ancak öğretmen okulu mezunlarının sayı bakımından az olması ve bazılarının bilgi açısından yetersiz olması gibi nedenlerle, daha 1860'larda öğretmenliğe meslek dışı atamalar başlamış ve bu anlayış günümüze kadar devam etmiştir. Bu

---

33 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2001, s.204.
34 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2001, s.204.
35 Akyüz, Yahya, a.g.e., 2001, s.142-165.

atamalara her ne kadar geçici kaydı konulsa da, mesleğin önemli ölçüde olumsuz yönde etkilendiği kaydedilmiştir.[36]

Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme konusunda başlangıçta ciddi girişimler yapıldığı görülmektedir. Özellikle 1923-1933 yıllarında eğitim alanında yapılan reformlar önemli yer tutar. Buna karşılık geçen zaman içerisinde uygulamalarda tutarlı politikalar izlenmediği ve öğretmenlik mesleğinin sistemli bir eğitim politikasına dayandırılmadığı görülmüştür.

Öğretmen eğitimi alanında genellikle dikkati çeken uygulamalar, kısa zamanda az maliyetle çok sayıda öğretmen yetiştirmek olduğu belirtilerek, eğitim kursları, köy enstitüleri (1943-1947) dönemi, 1970'li yıllarda mektupla öğretim ve hızlandırılmış eğitimle öğretmen yetiştirme gibi, uygulamalar bu anlayışın bir devamı olarak kaydedilmiştir.[37]

Görüldüğü gibi 1980 öncesi öğretmen yetiştirme konusunda gerçek amacın dışına çıkılması, hızlandırılmış eğitim sistemiyle öğretmen olan gençlerin üniversite giriş sınavında en düşük puan almalarıyla birlikte, oldukça yetersiz bir eğitim alarak öğretmenliğe başladıkları kaydedilmiştir.[38] 1986'da Türkiye genelinde lisans öğretmeni adaylarının lise başarı notu erkeklerde %73'ünün ve kızlarda %57'sinin yüz üzerinden altmış ve daha düşük olduğu belirtilmiştir.[39] Bu konuda dikkati çeken bir nokta da 1982' de 13383 öğrencinin, 1986 da 17984 öğrencinin öğretmenlik bölümlerine girdiği, bunların hiç birinin notunun yüz üzerinden 80'in üstünde olmadığı kaydedilmiştir. Aynı kaynakta 1986'da öğretmen lisesi mezunlarının %5'i dört yıllık bir öğretmenlik bölümüne girerken, bu dönemde sadece iki fen lisesi çıkışlı olmak üzere, yabancı dil eğitimi yapan özel ve resmi okullardan öğretmenlik bölümlerine girenlerin oranı %3 tür.[40]

Ayrıca her kaynaktan fakülte mezununun sınıf öğretmeni yapılması, mesleğin kan kaybına neden olmuş, yalnız 1996 senesinde çoğu ziraat fakültesi

---

36 Akyüz, Yahya, "Türkiye'de Öğretmenin "Öğretmen" ve Meslek İmajı", Ank. Ün. *Eğitim Fak. Dergisi*, C.11, Sayı:1-2, Ankara, 1978, s.117.

37 Akyüz, Hüseyin, "Öğretmen Eğitimi Konusunda Bir Öneri", *Milli Eğitim*, Sayı 137, Ankara, 1998, s.35.

38 Akyüz, Yahya, "Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sorunu" *Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon*, MEB., Yayını, Ankara,1992, s.459.

39 Ataünal, Aydoğan, "Yüksek Öğretim Kurulunun İlköğretim Öğretmeni Yetiştirmeye İlişkin Projeksiyonu" *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1987, s.216.

40 Karagözoğlu, Galip, "Yüksek Öğretime Geçişte Öğretmenlik Mesleğine Yönelme" *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1997, s.274.

mezunu olan on binlerce gencin öğretmen olarak atandığı ve sonradan bunların iki aydan az bir süre pedegojik formasyon dersi aldığı kaydedilmiştir.[41]

Cumhuriyet döneminde öğretmenlik mesleği hukuken müstakil bir meslek haline getirilmesine rağmen, meslekleşmenin gerekleri tam anlamıyla sağlanamamıştır.[42] Özellikle 1990'lı yıllarda gençler arasında öğretmenliğin tercih sırası değer kaybına uğramış, genellikle diğer dalları tutturamayan öğrencilerin açıkta kalmamak için öğretmenlik bölümlerini seçtikleri, bunun sonucunda da derslere yeteri kadar ilgi göstermedikleri ve başarma isteklerinin düşük olduğu belirtilmiştir.[43] Bu yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı'nda üst düzey bir yönetici yukarıdaki görüşü destekler nitelikte "zeki ve çalışkan öğrencilerin öğretmenliği seçmediğini" söylemiştir.[44] 1986 senesinde üniversiteye girişte öğretmen adaylarının %12'si öğretmenliği 1-3. tercihi arasında yaptığı anlaşılmıştır.[45]

Öğretmenlik mesleğinin kalitesi konusunda başka bir önemli sorun da eğitim sisteminde salt bilgi öğretimine gereğinden fazla ağırlık verilmesi ve okul eğitiminin tek amacı haline gelmiş olmasıdır. Başka bir deyişle kuru bilgiye yönelik hedeflere gereğinden fazla değer verilirken, toplumsal ve kişisel değer ve tavırların geliştirilmesine yönelik kazanılan bilgi, değer ve tavırların üretime ve günlük sosyal becerilere dönük öğretim hedeflerinin göz ardı edildiği kaydedilmiştir.[46]

Öğretmenlik mesleği ile ilgili belirtilen birçok olumsuz gelişmelere karşılık, mesleğin kalitesinin iyileştirilmesine dönük önemli girişimlerin yapıldığı ve bazı alanlarda kayda değer gelişmeler sağlandığı söylenebilir. Cumhuriyet döneminde gerek Heyet-i İlmiyelerde, gerekse Milli Eğitim Şuralarında ele alınan temel konular arasında öğretmenlik mesleğinin kalitesinin yükseltilmesine ilişkin önemli kararlar alınmıştır. Nisan 1924 ve Aralık 1925 yıllarında öğretmen okullarının beş yıla çıkarılması ve öğretmenlerin özlük

---

41 Akyüz, Yahya, a.g.e., *Milli Eğitim*,Sayı.137, s:6.

42 Celkan, Hikmet Y., "Öğretmen Yetiştirme Modeline Yeni Bir Boyut", *Milli Eğitim*, Sayı:137, İstanbul, s.31.

43 Oktay, Ayla, "Öğretmenlik Mesleğinin ve Öğretmenin Nitelikleri" M.Ü. Atatürk Eğit. Fak. *Eğit. Bilimleri Dergisi*, Sayı:3, İstanbul, 1991, s.188.

44 Ekinci, Yusuf, "Orta Öğretimde Öğretmenlerin Nitelikleri" *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1987, s.371.

45 Ataünal, Aydoğan, "Yüksek Öğretim Kurulunun İlkokul Öğretmeni Yetiştirmeye İlişkin Projeksiyonu" *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1987, s.216.

46 Tan, Hasan, "Türk Eğitiminde Kalite Sorunu" M.Ü., Atatürk Eğit. Fak. *Eğitim Bilimleri* Dergisi, Sayı:1, İstanbul, 1989, s.130.

haklarının iyileştirilmesi öngörülmüştür. Özellikle son yıllardaki Milli Eğitim Şuralarında öğretmenin kalitesi ve yetiştirilmesi konusu öne çıkmıştır.[47]

1989-1990 öğretim yılından itibaren öğretmen yetiştiren yüksek öğretim kurumlarına iyi bir taban ve kaynak oluşturması bakımından Anadolu Öğretmen Liseleri yeniden yapılandırılmış, bu yapıya göre öğrenciler bir yıl hazırlık yabancı dil okumak üzere toplam dört yıllık okul haline dönüştürülmüştür. Diğer liselerden farklı olarak bu okullarda her yarı yıl eğitim döneminde iki saatlik pedagojik formasyon dersi konulmuştur. Sayıları 96'yı bulan bu okullarda öğrencilere meslek bilgisi kazandıran derslerin diğer derslere oranı %10'dur.[48] Anadolu Öğretmen Liseleri konusunda kalite açısından önemli bir gelişme de 1993 senesinde bu okul mezunlarının %46'sı yüksek okula girerken, 1999'da öğrencilerin %64'ü yüksek okula girmeyi başarmıştır. Ancak bu öğrencilerin ilk tercihini eğitim fakültelerine yapan öğrenci sayısı 268 (%5.8)'dir.[49] Bilindiği gibi mesleğin kalitesinin yükselmesinde önemli faktörlerden biri de başarılı öğrencilerin mesleğe çekilmesidir. Öğretmenlik mesleğine yönelen öğrencilerin niteliklerinin iyileşmesinde yabancı dil, burs ve sınav sisteminde mesleğe yönelenlere ek puan gibi avantajların önemli katkı sağlayacağı belirtilmiştir.[50]

Öğretmenlerin kalitesinin iyileştirilmesi bakımından öğretmenlik bölümlerinin üniversitelerin bünyesinde olması ve öğretmen yetiştirme işinin üniversitelere verilmesi, öğretmen adayları açısından önemli bir gelişmedir. Öğretmenlerin farklı kaynaklardan yetişmesi yerine, günümüzde aynı kaynaklardan yetişmesi sağlanmıştır. Böylece öğretmen adaylarının üniversitelerde belirli standartlara ulaşması sağlanmış ve bu adaylara araştırma ve yayın gibi, bilimsel faaliyetlerin yapıldığı ortamlarda yetişme fırsatı verilmiştir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının bilimsel çalışma ve akademik kariyer kazanması bakımından önleri açılmıştır.

Günümüzde üniversitelerin öğretmen yetiştirmedeki kalite sorunu tartışılabilir. Anacak ilköğretim öğretmenliği bölümlerinin dört seneye çıkarılması ve liselerde öğretmenlik yapacak adayların bazı bölümler hariç (yabancı dil, müzik, resim, beden, bilgisayar gibi) beş ya da beş buçuk seneye

---

47 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2002, s.24-25.

48 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2001, s.138.

49 Eşme, İsa, "Bugünün Öğretmen Yetiştirme Modeli" *Eğitim Bilimleri Dergisi*, M.Ü. Atatürk Eğit. Fak. Yay., Sayı:11, İstanbul, 1999, s.142.

50 Eşme, İsa, a.g.m., s.146.

çıkarılması önemli bir gelişmedir. Buna karşılık tek başına eğitim sürelerinin uzatılmasının yeterli olamayacağı söylenebilir. Bunun yanında adayın öğretmen olma isteği, mesleğe duyduğu ilgi, mesleğe yatkınlığı, kişilik yapısı vb. faktörlerin yanında başarılı öğrencilerin mesleğe çekilmesi önem taşır. Ayrıca öğretmenleri yetiştiren öğretim elemanlarının kalitesi, fiziki durum, araç ve gereçler, mesleğin toplumdaki değeri ve statüsü önemlidir.

Öğretmenlik mesleğine yönelme konusunda önemli bir gelişmede, son yıllardaki işsizliğin artışı ve devlet sektörünün iş güvencesi açısından daha güvenilir olması nedeniyle, gençlerin hissedilir biçimde öğretmenliğe yöneldikleri, özellikle devlet üniversitelerindeki öğretmenlik bölümlerinin tercih edildiği basında sıkça yer almaktadır.[51]

c. Öğretmenlerin Ekonomik Sorunu

Öğretmenlik mesleğinin önde gelen sorunlarından biri de ücretinin düşük olmasıdır. Sosyal hayatta birey, toplum ve ülke için öğretmenlik hizmetinin hayati önem taşımasına karşılık, bu mesleğin ekonomik getirisinin düşük olmasında çeşitli ekonomik, sosyal ve psikolojik nedenler sayılabilir. Ekonomik açıdan hizmete duyulan talebin miktarı, önemi, hemen karşılanması ve arzın az veya çok olmasıyla yakından ilgilidir.

Daha önceki konularda belirttiğimiz gibi, öğretmenlik mesleğinin diğer mesleklere göre oldukça farklı boyutları vardır. Dünyada öğretmenlik mesleğine olan talebin yüksek olmasına karşılık, ihtiyacın çok acil tatmini gerektirmediği için, öğretmenlik hizmetinin önemi gerektiği gibi anlaşılamadığı söylenebilir. Halbuki psikolojik açıdan bir doktorun yaptığı hizmetin para ile ölçülemeyecek kadar kıymetli olduğu düşüncesinin yaygın olmasına karşılık, doktorun başarısında ona daha ana okulundan itibaren öğretmenlerin verdiği emek ve hizmetin göz ardı edildiği belirtilmiştir.[52]

Öğretmenlerin ücreti konusunda önemli bir noktada, ülkelerin ekonomik durumuyla insan kaynaklarına verilen önemin yakından ilgili olmasıdır. Bu nedenle ekonomik durumu iyi olan ülkeler, uzun vadeli yatırım olarak kabul edilen eğitim ve insan kaynaklarına daha çok önem verebilmektedir. Oysa ekonomik gücü zayıf olan ülkeler öncelikli yatırım sırasında uzun vadeli yatırım

---

51 *Zaman Gazetesi*; 14 Mart 2002, *Sabah Gazetesi*; 23 Ağustos 2002.

52 Kurtkan, Amiran, *Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1982, s. 98.

olan eğitimin önemini kavrasalar bile, gerekli yatırımı yapabilecek güçleri olmadığı için, eğitim yatırımını sonraya bırakabilmektedirler. Halbuki eğitime ayrılacak ekonomik payın yol, fabrika ve diğer yatırımlara ayrılan pay kadar önemli olduğu ve insan kaynağının ekonomik gelişme ile yakından ilgili olduğu bilinmektedir.[53]

Öğretmenlik mesleğinin diğer bir özelliği, öğretmen sayısını sınırlandırarak mesleğin statüsünün yükseltilemeyişidir. Çünkü böyle bir uygulama ülkenin kalkınmasına büyük zarar verebilir. Böyle olunca insan gücü ihtiyaçlarının yatırım imkanları ile dengeli bir biçimde planlanması zorunludur.

Ayrıca öğretmen sayısının diğer meslek elemanlarına göre daha fazla olması ve bu sayının katlanarak artış göstermesi, ücret ayarlama politikalarında öğretmen ücretlerinin olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilmektedir. Çünkü öğretmen ücretleri ülkelere önemli ölçüde ekonomik bir yük getirmektedir. Günümüzde Türkiye'de öğretmen açığının tam anlamıyla kapatılamadığı halde, çalışan devlet memurlarının yaklaşık üçte birini öğretmenler oluşturmaktadır.

Öğretmen ücretlerinin diğer mesleklere göre daha düşük olması başka ülkelerde de görülürken, ülkemizdeki hayat standardına göre, öğretmen ücretlerinin düşük ve yetersiz olması esasen Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar önemli bir problem olarak süregelmiştir. Cumhuriyetin başında öğretmen ücretlerinin hayli düşük olduğu görülmektedir. Hatta ilkokul öğretmenlerinin aylıklarının düşük olmasının yanında, düzenli maaş alamadıkları için asgari bir hayat düzeyi sağlanamadığı belirtilmiştir. Cumhuriyetin başından 1948'e kadar ilkokul öğretmenlerinin aylığı il özel idaresinin sınırlı bütçesinden karşılandığı ve bu durumun öğretmenlik mesleğini ekonomik açıdan güven vermeyen meslek haline getirdiği, bunun sonucunda öğretmenlik mesleğinin ve eğitimin olumsuz yönde etkilendiği belirtilmiştir.[54]

Türkiye'ye davet edilen Amerikalı eğitimci John Dewey (1924) ve Alman eğitimci Kuhne (1925) öğretmenlerin ücretlerinin az olduğunu ve verilen ücretlerin en kısa zamanda artırılması gerektiğini rapor ederek, mevcut ücret sisteminin büyük bir tehlike olduğunu belirtmişlerdir. Aksi halde öğretmenlerin hakkıyla hizmet yapamayacakları ve önemli sayıda öğretmenin başka

---

53 Kurtkan, Amiran, a.g.e., s.98.

54 Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Kültür Koleji Yayını, İstanbul, 1993, s.332.

memurluklara yönelecekleri kaydedilmiştir.[55] Bundan sonra Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey zamanında (1926) öğretmen ücretlerinin yeniden düzenlendiği ve bu dönemde öğretmen ücretlerinin daha iyi bir duruma getirildiği, ancak 1929'dan sonra bir takım ödeneklerin kaldırıldığı ve öğretmenlerin ekonomik durumlarının giderek bozulduğu belirtilmiştir. Özellikle 1930-1939 yılları arasında 8 bin öğretmenin meslekten ayrılarak, başka mesleklere yöneldikleri kaydedilmiştir.[56]

Türkiye'de eğitimle ilgili gerek Heyet-i İlmiye adıyla yapılan toplantılarda, gerekse Milli Eğitim Şuralarında öğretmenlerin ekonomik durumlarının, özlük haklarının ve çalışma şartlarının iyileştirilmesiyle ilgili konular çoğu kez ele alınan temel konular içerisinde yer almıştır.[57] Ancak hazırlanan raporlar, görüşmeler ve öngörülen maddelerin çoğu gerçekleşmemiştir.[58] Halbuki bir ülkenin dengeli kalkınabilmesi için diğer yatırımlar kadar eğitim yatırımlarının da önem taşıdığı bir gerçektir. Kısaca öğretmenlik mesleğinin olumsuz yönde etkilenmesinde öğretmenlere verilenlerle istenilenler arasında büyük dengesizliklerin olduğu kabul edilmektedir.[59]

SONUÇ

Öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesinin çok boyutlu faktörlere bağlı olduğu söylenebilir. Birey açısından mesleğin sosyal statüsü, toplumdaki değeri, ekonomik getirisi, mesleğin sağladığı iş doyumu, çalışma ortamı, bireyin meslekten beklentileri, bireyin bulunduğu sosyal konum, bireyin kendini gerçekleştirmesinde mesleğin fırsat sağlaması ve bireyin kişiliği ile meslek özellikleri arasındaki uyum vazgeçilmez noktalardır.

Öğretmenlik mesleğinin iyileştirilmesi konusu gerek meslek mensupları tarafından, gerekse Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çoğu zaman gündeme getirilmiş ve bu konuda çeşitli raporlar hazırlanmıştır (MEB., 1989: 81). Ancak

---

55 Akyüz ,Yahya, *Türkiye'deki Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)*, Doğan Basımevi, Ankara, 1978, s.238.

56 Akyüz, Yahya, a.g.e., s.239-244.

57 MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2000, s.31-33.

58 MEB., "*Öğretmenin Sosyal Statüsü Grubu Raporu*" Öğretmen Yetiştirme ve Danışma Kurulu Toplantısı, MEB, Ankara, 1989, s.81.

59 Celkan, Hikmet Y., "Öğretmen Yetiştirmenin Toplumsal Açıdan Tetkiki" *Gazi Üniversitesi, Sempozyumu*, Ankara, 1987, s.90.

günümüze kadar öğretmenlik mesleğinin yeterli ölçüde kalıcı çözümlere ulaştığı söylenemez.

Öte yandan öğretmen yetiştiren kurumların programı, kadro, materyal ve fiziki yapısı mesleğin çekici olmasında önemli bir faktördür. Bu alandaki iyileştirmelerin yetersiz olduğu görülmektedir.

Bunun yanında öğretmenlik mesleğinde bireyin meslekten beklentisiyle, devletin ve toplumun meslekten beklentisi farklı gözükmektedir. Halbuki bireyin meslekten beklentisiyle toplumun ve devletin meslekten beklentilerinin örtüşmesi gerekir.

Öğretmenin kişiliği, mesleki bilgisi, becerisi ve formasyonu mesleğiyle yakından ilgilidir. Genellikle günümüzde görev yapan öğretmenlerin çeşitli nedenlerle mesleğe karşı ilgilerinin ve mensubiyet duygularının yetersiz olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, öğretmen adaylarına meslek bilinci ve meslek ideali verilmelidir. Oysa Türkiye'de öğretmen yetiştiren okulların bilgi ve uzmanlaşmaya dönük eğitim düzeyi yükseldikçe, öğretmenlerin mesleğe karşı ilgilerinin ve mensubiyet duygularının azaldığı gözükmektedir. Bunun başta gelen nedenleri olarak öğretmenlerin meslekten beklentilerinin yükselmesi, meslek mensubiyeti duygusu verilemeyişi ve öğretmenlik mesleğinin giderek cazibesini kaybetmesi gibi olumsuz faktörleri sayılabilir.

Öte yandan öğretmenlik mesleğinin kalitesinin yükseltilmesinde yukarıda belirtilen faktörler kadar, öğretmen yetiştiren öğretim elamanlarının kalitesi ve başarılı öğrencilerin bu mesleğe çekilmesi de önem taşımaktadır. Bu nedenle öğretim elamanı yetiştirilmesine ve başarılı öğrencilerin öğretmenlik mesleğine çekilmesine önem verilmelidir. Bu da öğretmenlik mesleğinin ekonomik durumunun, çalışma şartlarının ve özlük haklarının iyileştirmesiyle yakından ilgilidir. Oysa Türkiye'de öğretmen adayları ve öğretmenler özellikle ekonomik açıdan geleceklerine güvenle bakmamaktadır.

Öğretmenliğin meslekleşmesi ve meslek mensubiyetinin güçlendirilmesi için, ilk olarak başka üniversite mezunlarına bu meslek kapatılarak, diğer mesleklerde olduğu gibi, öğretmenlik bir kariyer mesleği olarak kabul edilmeli ve herkese açık bir meslek durumundan kurtarılmalıdır. Bu durum sağlıklı ve kalıcı bir yasal temele oturtulmalıdır. Ayrıca diğer bazı mesleklerde olduğu gibi, öğretmen atamalarında ve yüksek kademelerde görevlendirilmelerde belirli standartlar getirilmelidir.

Bundan sonra öğretmen yetiştirme sistemli bir biçimde yapılandırılmalı, öğretmen ihtiyacı ve istihdamı uzun vadeli hesaplanarak, öğretmen yetiştiren fakültelerin öğrenci kontenjanları buna göre ayarlanmalıdır.

KAYNAKLAR

Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yay., İstanbul, 2001.

Akyüz, Yahya, *Türkiye'deki Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1848-1940)*, Doğan Ba- sımevi, Ankara, 1978.

Akyüz, Yahya, "Türkiye'de Öğretmenin "Öğretmen" ve Meslek İmajı", Ank. Ün. *Eğitim Fak. Dergisi*, C.11, Sayı:1-2, Ankara, 1978, s(116-121).

Akyüz, Yahya, "Tarihi Süreç İçerisinde Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Sorunu" *Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon*, MEB., Yayını, Ankara,1992, s(459-461).

Akyüz, Hüseyin, "Öğretmen Eğitimi Konusunda Bir Öneri", *Milli Eğitim*, Sayı 137, Ankara, 1998, s(34-36).

Arslanoğlu, İbrahim, *Türk Eğitim Sistemi*, Ankara, 1997.

Ataünal, Aydoğan,"Yüksek Öğretim Kurulunun İlkokul Öğretmeni Yetiştirmeye İlişkin Projeksiyo- nu", *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1987, s(207-230).

Baltacıoğlu İsmail H., "İlk Mektep Muallimini Üniversitelileştirmek Lazım" *Yeni Adam*, C.1, Sayı:37, Eylül 1943, s:(1-30).

Berker, Aziz, *Türkiye'de İlköğretim*, Ankara, 1945.

Celkan, Hikmet Y., "Öğretmen Yetiştirmenin Toplumsal Açıdan Tetkiki" *Gazi Üniversitesi, Sempoz- yumu*, Ankara, 1987, s.(85-98).

Celkan, Hikmet Y.,"Öğretmen Yetiştirme Modeline Yeni Bir Boyut", *Milli Eğitim*, Sayı:137, s(30-31).

Cicioğlu,Hasan, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim)*, Ankara, 1983.

DPT, *YBYK Planı (1996-2000)*, Ankara.

Demirel, O. Nuri, *Öğretmen Mesleğine Yönelen Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik, Psikolojik Özellikleri*, İst. Ün. SBE (Doktora Tezi), İstanbul, 1995.

Ergün, Mustafa, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, AÜ. DTCF. Yayını, No:325, Ankara, 1982.

Ekinci, Yusuf, "Orta Öğretimde Öğretmenlerin Nitelikleri" *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1987, s.(359-371).

Eşme, İsa, "Bugünün Öğretmen Yetiştirme Modeli" *Eğitim Bilimleri Dergisi*, M.Ü. Atatürk Eğit. Fak. Yay., Sayı:11, İstanbul, 1999, s.(141-142).

Karagözoğlu, Galip, "Yüksek Öğretime Geçişte Öğretmenlik Mesleğine Yönelme" *Gazi Ün. Sempozyumu*, Ankara, 1997, s(271-284).

Karamuk, Ziya, *Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1973.

Kırbıyık, Halil, "Öğretmen Yetiştirme" *Milli Eğitim*, Sayı:137, İstanbul, 1998, s(37-39).

Koçer, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi, (1773-1923)*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1974.

Kurtkan, Amiran B., *Eğitim Sosyolojisi*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992.

Kurtkan, Amiran, *Eğitim Yoluyla Kalkınmanın Esasları*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1982.

MEB.,Öğretmen Yetiştirmede Koordinasyon, Ankara,1992.

MEB., *2001 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2000.

MEB., *2002 Yılı Başında Milli Eğitim*, Ankara, 2001.

MEB., "*Öğretmenin Sosyal Statüsü Grubu Raporu*" Öğretmen Yetiştirme ve Danışma Kurulu Toplantısı, Ankara, 1989.

Şahin, Mustafa, "İlköğretimde Öğretmen Yetiştirme Süreleri ve Sayılarının Artırılması" *Milli Eğitim*, Sayı 137, Ankara, 1998, s(91-99).

Sezal, İhsan, "Eğitime Demografik Yaklaşım", H.Ü. *Nüfus Etütleri Yayını*, Ankara, 1993, s(115-140).

Oktay, Ayla, "Öğretmenlik Mesleğinin ve Öğretmenin Nitelikleri" M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı:3, İstanbul, 1991, s(187-193).

Tan, Hasan, "Türk Eğitiminde Kalite Sorunu" M.Ü., Atatürk Eğit. Fak. *Eğit. Bilimleri* Dergisi, Sayı:1, İstanbul, 1989, s(129-139).